

масова бібліотека

Троцькивської
літератури

ЛЕСЬ ГОМІН

**КОНТРОЛЬНІ
ЦИФРИ**

літ
ДВ004

МАСОВА БІБЛІОТЕКА ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ЛЕСЬ ГОМІН

КОНТРОЛЬНІ ЦИФРИ

(ОПОВІДАННЯ)

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

ХАРКІВ 1931

Ти просто не зважив ситуації, товаришу Кренце. Так, так, ти просто як хлопчисько, не зважив ситуації моменту, захопився своїми дурноверхими пропозиціями, своїми бли-и-и-скучими промовами. Це я тобі просто так і кажу, одверто, по-комсомольському.

Простоволоса Віра зашморгувала пояса, що тримає панчохи, і смикалася головою до Саші Кренца. Вона хотіла, щоб кожне слово з її докорів не пропало марно.

— Ти просто недотепа, от що... товаришу Кренце.

Саша Кренц розвів віяла очей і мов з розгону спинився блакитними очима, повними жалю, на Віриному обличчі.

— Що це значить?

— А те, товаришу Кренце...

— Що значить це, това-а-ри-шко? До чого тут така уїдливість? Як же ти думаєш, това-а-ри-шко Підсинена, чи міг я на таких зборах мовчати? Ти уявляєш мене на зборах осередку, де б я мовчав, коли обговорюють таке важливе питання? Ти це уявляєш?

— Прекрасно уявляю! Чудово уявляю ті знамениті збори, де б міг не виступити мій Ціцерон, мій омріяний Демостен із Прямої вулиці, де б він не виголошував своїми медовими вустами незбагнених істин! Ті прекрасні збори не провалилися б, якби ти не мовчав чергової дурниці. Ось що я скажу і що я думаю.

— Слухай, Віро...—прошептав Саша Кренц.

Віра не вгавала. Рознервувалася вона, смикала свого пояса й смикалася сама від кожного слова. Розлючена, не потрапляла пальцями на кінці шнурівки.

— Това-а-ришу, я ще раз кажу, що ти не зважив ситуації...

Віяла повік безсило впали й блакить очей сховалася в тіні підбров'я. Саша Кренц знесилився в суперечці.

— Това-р-и-шко... Який офіціоз. І взагалі... Де в чорта поділася вакса?! Невже не можна її не зачіпати з призначеного їй місця на полиці?

— Вакса? До чого тут вакса? І взагалі чого ти сердишся? Що я тобі чистісіньку правду кажу, якої ти такий прихильник?

— Віро!..

— Чорти забирай тебе, проклятий!

Стілець рипнув і описав півколо на натертій воском підлозі. Чорні віяла миттю розійшлися й блакитні цяточки Сашиних очей, блиснувши спинилися з докором на густо червоних Віриних губах.

— Ха-ха-ха! Го-го-го! Ти не зважила ситуації, моя сердита Вірунько. Ти, товаришко Підсинена, не зважила на опір матеріялу і аж надто натиснула на блаженську продукцію мадам Причепкіної, уважай сильніше, ніж це дозволено на даному етапі амортизації.

Віра стояла в колі чорної матерії пояса, що обірвавшись упав чорним широким кружалом круг неї. Несподівана пригода перетнула плин її думок, скерувала їх на інше, на недоброякісну продукцію мадам Причепкіної, що так обурливо обдурила Підсинену.

— Щоб ти пропав, проклятий!.. — прошипіла Віра ще раз.

— Ти просто не зважила ситуації, Вірусько. Так, так, це кажу я, Саша Кренц, твій чоловік, що не раз зав'язував тобі оту споруду і вивчив її властивості, як свій комсомольський статут. І скажу тобі вірно; це сталося через те, що ти надужила силою м'язів, стягаючи свій стан. У тебе запоморочилася голова і ти... зірвалася. Це момент перший. Другий: стоїш ти тепер серед хати в колі інваліда-пояса і в комбінезоні, а тим часом може до нас прийти Вася Третячок і застати тебе у такому вигляді... не цілком зручному для споглядання жінок

сторонніми мужчинами. І третє: ти тоді бігатимеш, як сполохана миша і не знатимеш, куди подітися.

— Що це значить? Чого має прийти до нас Третячок?

— О, зло від короткої пам'яті знервованих людей! Кажу ж тобі, товаришко Підсинена, що нас призначено з ним до одного села, і він має прийти, щоб про дещо порадитися. Той бо район, куди нас відряджають, відстав у колективізації. Отже, крім городини, ми маємо ще працювати на підсилення колективного руху. От і все.

— І все кажеш? Мало... Мало цього, товаришу Кренце. Мало кажу. Треба було б, щоб тебе ще там лишили до віку, призначили крутити волам хвости, або чистити воловні. Серйозно! з тебе вийшов би неабиякий воловник, чи як там зветься ця сільська індустрія. Ти не можеш попросити цього, товаришу Кренце?

— Віро...

— Набридло!.. Набридло мені ця „акти-ивність“, що забирає в мене тебе на цілу добу. Коли я бачу тебе? Півгодини. А тепер?

Віра нервувалася все більше. Вона збагнула суть справи. Страшну суть, і чорні очі її стали подібні до маслин, а вії часто-часто засмикалися, мов на них сіло по мусі й разом залоскотали хобітками.

II

— Соціалістичний Донбас потребує городини. Ви розумієте це, Маріє Антонівно? Я вас питаю, ви розумієте, що значить—соціалістичний Донбас потребує городини?

— Чого ви причепилися. До чого тут мій капот, що ви його смикаєте, як цуценя ганчірку?

— Маріє Антонівно, ви, здається, порівняли мене з цуценям? Так? Але, я дарую вам, наївна ви обивателько, цю образу. Я, Василь Третячок, ущерть налитий бажанням і ентузіазмом доби, великодушно дарую вам це й повертаюся до попереднього: ви розумієте, що значить соціалістичний Донбас потребує городини?

— Та гетьте ви із своїм Донбасом і городиною; не смикайте мені капота. Дочка он дивиться. А якщо справді Донбасові так потрібна городина, то я все ж не бачу ще такої потреби шматувати мого капота. Надто ж, що ви й самі знаєте, я маю книжку „Б“ й мануфактури майже не дістаю.

— Дурниці! До бісового тата капота й книжки „Б“. До біса спокій і безтурботність божої биці, коли все-союзна корчегарка не має картоплі! Під три чорти, кажу я вам, ваші капоти, придатні тільки як утиль, коли передовий загін союзного пролетаріату не має буряка, коли якийсь паршивий баклажан провалює п'ятирічку.

— Слухайте, відчепіться ви від мене...

Марія Антонівна відступила до самої стіни й заплющила очі. Вася Третячок не вгавав. Його руки мов крила хижої птиці, підстреленої на льоту, маяли перед носом квартирної хазяйки. Вася не мав куди вилити того, що розпирало йому груди й все підносив та підносив свій голос.

— Та відчепіться ви від моєї душі! Не зроблю ж я вам із свого капота баклажанів.

— Ні, можна! Можна зробити. Коли б поздіймали всі капоти, з усіх обивательок, то ми б мали...

— Поголовно голих жінок? Так, безсоромнику ви молодий?

— Помиляєтесь, Маріє Антонівно. Я найморальніший комсомолец у світі і кажу вам, що з цих капотів було б ще зо сто тисяч тракторів. Зрозуміло що тоді б було?

— Відчепіться ви ради бога!

— Бога? А що таке бог? Фікція! Атавістичний пережиток старого дикунства. І я, Василь Третячок, не визнаю нічого, крім пролетарської диктатури й генеральної лінії партії. Це мої гасла:—з ними йду я пакувати свої речі...

— Товаришу Васю. Щодо п'ятирічки й тракторів із капотів—не знаю... відстала. А от за голову вашу я турбуюся. Вона у вас сьогодні аж надто буйна. Коли б часом не звихнулася,

— Маріє Антонівно, я сьогодні великодушний і охоче прощаю вам і цю образу. У мене голова з криці і взагалі... Але чого я вам розказую про це? Що ви тямите, своїм обивательським мозком в настановах партії? Отже, будьте здорові, бережіть мої речі, аж поки я вам напишу або приїду по них сам.

На тому Вася Третячок кинув дебати й притьмом почав збирати своє манаття. Його руки з довгими гострими пальцями забігали в шухлядах старомодної комоди Марії Антонівни. З їхніх глибин він витягував блискучу випрану білизну й жужмом кидав у таємничого походження скриньку, в гордому засліпленні звану валізою. Марія Антонівна, опукла жіночка, з непорозумінням стежила за блискавичними рухами Третячка й запитувала:

— Товаришу Васю, то ви серйозно?

— Серйозно! Так серйозно, як це записано в протоколі нашого бюро, що відряджає мене на район копати картоплю, а там... „по усмотренію“, кажучи з-російська.

Лице Марії Антонівни споважніло, руки згорнулися на пишних грудях, спідня губа здригнулась і в очах майнула якась тінь. Видимо, вона хотіла щось запитати, але вибирала форму, в яку б вкласти свій запит. Форма ж, як на злість, не приходила, і Марія Антонівна так таки й не висловила б свого запиту, хоч і муляла їй думка, як би позбавитися невігідного квартиранта.

Допоміг їй сам Третячок.

— Ну, от і все. Решту кидаю тут, і ви вже допильнуйте цього нескладного майна. Будьте вже матір'ю, як у таких випадках кажуть.

— Та то вже будьте певні, допильную, як синового. Тільки ж і ви глядіть, приїздіть, кімната за вами.

— Завжди готовий!—гукнув уже на сходах Вася, стрімголов злітаючи вниз...

III

— Галло, Кренце! Ти ж чому не чекав мене вдома? Аджеж я міг би з тобою розминутися.

— Не кричи! Ти що, багату тітку в Америці знайшов? Третячкова ліва нога так і застигла в повітрі, не встигнувши стати на асфальт. Забув поставити її. Права рука безживно звислася, не долетівши до Кренца. А очі...

Третячок взагалі мав рацію нарікати на свої очі. Бо коли Вася Третячок чогось не розумів чи дивувався, то вони крутилися, мов їх хтось умикав у передачу. Третячок силкувався спинити їх шалений біг, вдивлявся в одну точку, але від цього очі крутилися тільки швидше. Здавалося, що Третячкові хтось обв'язав голову мотузом, простромив у мотуз цурку й крутив, стискаючи скроні. Крутив безжально витискаючи очі на лоба й вони застрявши на місці крутилися круг невидимої точки.

— Чого ти вилупив свої баньки? З'їсти хочеш?

Аж тепер Третячок твердо поставив свою ногу на асфальт і сховав глибоко в кишеню праву руку, мов вона в нього раптом змерзла.

— Ти мої баньки лиши,—сказав він неголосно.—Ти краще скажи, чого ти кислого ковтнув сьогодні вранці? Чи від постанови бюро занудило?

— Мені нудно від твого телячого захвату, Третячок. Ти радий, що вилупився, а пропадати не думаєш. От мене й нудить.

— Не думаю, ну?

— Бачу. Та я не про це.

— І я, Сашук. Я оце мчав до тебе, щоб умовитись коли й як їхати, з чого почнемо... як поїдемо... Ми ж разом, до одного села. Отже й інструкції ті самі. Бо це ж знаєш, справа...

Вася приховував свою ніяковість, що раптом огорнула його перед Кренцем. Він чомусь сам на себе сердився за цю ніяковість.

— Чи з права, чи з ліва — не в тому суть, я, розумієш, зараз не можу їхати... Не те, що не можу, а розумієш... у мене катастрофа. Я хочу вчитися, готуватися і от... перед самим кінцем маєш. Якесь непорозуміння, просто вибило мене з колії.

Мотуз ізнову зашморгнув Третячкові голову й не-

милосердна цурка скручувала йому скроні. Очі закрутилися навколо невидимої точки. Саша вів далі.

— Я, розумієш, цього року... та не тільки я, а ми з Вірою, ідемо на робітфак, а тут село... Ти ж розумієш, як це приголомшило нас? Такі пляни...

Цурку вийнято. Очі спинилися й зникли під повіками.

— Розумію... Ясно... І що ж?

— Ходім разом до бюро. Ти ж, як член бюро, маєш допомогти старому другові.

Проклята цурка! Прокляті сірі пукаті очі, що розв'язали таким диким способом, одвічну проблему всіх невдалих у науці, Regretium mobile, в орбітах Васі Третячка, запального комсомольця. Через них, увесь час про них думаючи, Третячок не міг бути серйозний, бо мав ховати їх, свої очі, бо вони вічно смішили співбесідника, ніяковили його.

Вася Третячок одвернув голову й поважно сказав:

— Ходім. Я дійсно твій старий знайомий.

— Ва! Третячок! Ти серйозно?

— Серйозно.

Саша Кренц раптом нагадав Васі, такий відомий йому процес: нудний, сірий, заіржавілий шмат заліза. Вася, в спецрукавицях, бере за один кінець, а другий кладе у горно. І сірий, нудний шмат заліза починає мінятися: сизий туман постелеться на ньому й вкриє сивизною поверхню; далі синя райдужна смуга лягає зверху й стирає сивизну, а там, мов перед ранком небо, протикає гаряча червінь замріяну синь ночі. Колір червоний палає чимдалі дужче й сліпуча білизна гарту пашить уже іскорками з поверхні заліза. Вася тоді веселішає. Відси починається творчий процес самого Васі, бо шмат заліза набирає у нього в руках форми. Форма набирає реального змісту, що веселить його, запального Васю. І тоді про нього кажуть на заводі:

— Молодця, Третячок! Горить у нього робота! За ним і чорт не вженеться.

Вася—ударник.

Однак тут не радів Третячок. Про це свідчать його очі, що й сховані від Саші Кренца під повіками, бігали

в задумі довкола своєї точки. Лягла павза. Довга, тяжка, неприємна.

— Ну, ходім до бюро.

— Ходім, Васильку. Третячок мій.

Павза. Довга павза. Очі крутилися ще повільніше.

— Ходім, Васю.

— Ще раз кажу—ходім.

— А скажеш?

— Скажу.

— А що ти скажеш?—запитав Саша Кренц, помітивши неприродно повільний біг Васиних очей.

— Скажу, що ти сукин син! Соціалістичний Донбас потребує городини, партактив району виснажується від роботи, а ти вчитися захотів? Так і скажу...

Цурка знову стиснула голову, і очі метнулися довкола своїх точок. Біг набирав скажених темпів і Третячок останні сили витрачав, щоб стримати їх, хоч щоб не вискочили з орбіт. Він увесь поринув у боротьбу й не чув, як Саша Кренц кинув, відходячи:

— Зануда ти надсвідома! Не треба мені твоєї допомоги. Авторитета заробляєш? Не треба мені ходити, я поїду... Тільки ти пам'ятай...

Третячок якось увесь шарпнувся, але так само рвучко й спинився. Спинився й заляк на місці, щоб тут же відразу стати до боротьби із своїми очима, що от-от мали виплигнути й закружляти на брукові.

IV

Соні, кажучи одверто, пощастило: вона зустріла того, кого шукала ще від тих зборів, де їй Саша Кренц дав відвода, мотивуючи його так:

— Щодо кандидатури товаришки Малковської, то я вважаю, що її постать на селі дисонуватиме з уявленням про комсомольців. Вона надто міська із своїми випещеними нігтями і запахом одекольону. Пропоную залишити її вдома.

Цей відвод Кренц виголосив навмисне, підкреслено, щоб дошкулити Соні до самого серця. Збори, звичайно,

ухвалили цю пропозицію, і Соня лишилася вдома, як елемент підозрілий на дрібнобуржуазність. Щопрада, секретар осередку підійшов після зборів до неї й заспокоював, що це, мовляв, трапилось тільки тому, що збори не поміркували над її особою і що її в осередку не вважають за таку вже безнадійну, а навпаки. Але Соні той одвід пік. Пік і щохвилі нагадував, що в осередку вона вже стоїть на особливому місці, що кожний тепер може виступити й сказати: „Малковської не відряджати, бо вона... і т. д., і Малковська вже стоїть на тому особливому місці, що й досі існує для осіб, яких викинути з організації немає формальних причин, але й немає підстав довіряти їм, обтяжувати відповідальною роботою, на якій би вони могли проявити свої здібності й відповідати за неї перед своєю організацією. Такі люди обертаються з часом на не дуже зручну меблю в кімнаті, що її викинути з хати не хочеться, бо все ж вона прислужується в господарстві, але всі переставляють її з місця на місце, припасовуючи її в кутку, щоб вона не заважала.

Соня того боялася. Таке становище для її кипучої натури було нестерпуче. Почуваючи, що з часом вона прийде до цього, Соня вирішила боротися за своє місце в комсомолі. Про це вона й мала побалакати з Третячком, авторитетним в осередку комсомольцем, щоб він їй допоміг „реабілітуватися“ перед братвою. У неї вже були готові, зформульовані всі аргументи, всі доводи за те, що братва, необміркувавши як слід, винесла свій присуд над нею, і що вона, в кожному разі, може більше зробити, ніж хоча б той самий Саша Кренц. Але побачивши Третячка такого розгубленого, знервованого, Соня спинилася й не наважувалась підійти. Вона звернула за ріг й мала вже піти геть, як раптом приплив рішучості штовхнув її знову назад.

— Ет, будь що буде! Хай думає що хоче, але я свого діпнуся!

Проте за рогом Соня спинилася знов... Від злости на себе вона почервоніла. Постояла якусь хвилину й

рішуче попростувала до Третячка. Той замислившись стояв на місці.

— Галло, Третячок! Ти чого тут стоїш і що палить твоя негасима купина, затиснута в очі?

— Здорова, Соню!..

Нагад про очі збентежив Третячка, а від того очі не тільки не спинилися, а навпаки—закружляли ще швидше. Вася якось аж ніби напружився, щоб схопити невидиму нитку й притримати її.

— Здорова була, Соню...—повторив знову Третячок.—Так, знаєш, стою і милуюся з погоди...

— Та ти, Третячок, став ліриком! Ще вірші почнеш писати замість кільця кувати до плугів. Гляди, щоб тебе не потягло до цього нового фаху, тоді ти зовсім будеш неприступний.

Соня помовчала. Третячок глянув на Соню і ніби не пізнав її. Отак просто не пізнав давньої товаришки, що не раз сиділа поруч його на зборах, працювала в осередку, дебатовала на нарадах, метушилася в клубі. Щодня вона манячила біля нього, він звик до її меткої постаті, звик жартувати з комсомольцями на її адресу, іноді дошкуляв і він їй манікюром, а отут, на вулиці, Третячок раптом побачив нову Соню—тиху, але рішучу, вільно складену дівчину з свавільною скобкою приколеною синьою гребінкою на самому тім'ї. І, побачивши, Третячок мимоволі відчув чомусь ніяковість за свої жарти, за своє легковажне ставлення до цієї нової Соні Малковської, що ось тут щось хоче сказати, та не наважиться.

Третячок ступив уперед і кинув Соні:

— Тобі мабуть до райкому? Ходімо разом!

Соня полегшено зідхнула. Їй Третячок видався чомусь симпатичніший, ніж завжди, і вона трохи заспокоїлась.

— Ходім! Я, крім того, маю ще тобі дещо сказати, Третячок. Тільки умова, ти... не будь Кренцем. Вислухай і скажи, порадь, допоможи, а не так... не „гир-гир“.

— Ну, не буду „гир-гир“, говори в чому справа.

— А справа тут проста, коли б ви її самі не заплу-

тали... Я просто хочу поїхати на село—і все. Насто-чортіли мені ці докори манікюрами, я хочу довести, що я така сама комсомолка, як і всі інші, така сама робітниця, як і ви всі, і так само можу виконати відповідальне доручення своєї організації.

Третячок почав був здогадуватись про що має йти мова, але цей рішучий тон його спантеличив. Несподівана твердість вразила його, і він аж спинився.

— Галло, Соню! Так виходить ти не здрейфила? Виходить, ти...

Але очі, ці прокляті очі, інквізитори. Вони вбивають Третячка, вони труять найкращі хвилини Третякового захвату тим, що пруться з лоба, мов їм любіше витанцьовувати якийсь скажений танок на бруковій вулиці. Вася силкується стримати їхню скажену рухливість, напружується, аж пітніє й губить нитку розмови з Сонею.

— Ти теж не віриш? Дивуєшся, га? Ти такий самий, як і Кренц, і я шкодую, що заговорила з тобою. Прощай!..

— Соню...—придушено озвався Третячок,—ні з чого я не дивуюся. Чекай. І совсім я не так думаю... Ах, чорт, та стій же, говорю!

Соня повернула назад. Подивилася зблизька на Третячка, і симпатія до нього повернулася знову. Вона підійшла до Васі й теплим голосом сказала:

— Васю, ти заспокойся. Я не хочу, щоб ти за мене клопотавсь, але просто... розумієш, немає з ким говорити... Я тебе більш за всіх знаю. От і вирішила поговорити з тобою...

— Нічого такого я й не думаю, Соню, крім того, що ти хороша, Соню, комсомолка. Ёй-ёй! свіжа, знаєш, така, нема в тобі отого, як його... старости, що є в наших „теоретиках“ кренцівського типу. Хоч усе ж таки, ти не ображайся,—з твоєю теорією одекольону я не погоджуюсь. Розумієш, якось ми не звикли до цього. В цьому все ж таки є щось від буржуазії.

— Знов про одекольон?! Набридло! Набридло і слухати і говорити. Але ще раз кажу, що в одекольоні

стільки ж буржуазного, як у милі, або в лазні. Ти уяви: наробишся, запітнієш уся й відгонить от тебе як од кози. А тут прийдеш додому, умнешся холодною водою, натреш тіло одекольоном і так свіжо, приємно, після цілоденного диму, пороху, запаху ливарні, кузні... Але киньмо це. Пролетаріят має, нарешті, право на ті самі вигоди, що їх мала буржуазія і для тіла і для „душі“... А втім... куди це побіг Саша Кренц? Так то, брат, одекольон своє місце в соціалістичному побуті повинен мати. Але про Сашу: що з ним? Чого він помчав, як буря, і не відповів навіть на привітання?

— Чого? Не знаю. Певно якесь діло в чоловіка, коли побіг.

— Ти, Третячок, щось сьогодні не балакучий. Куди ж його відряджають?

— Соню, ти гарна дівчина, прекрасна комсомолка, хоч і не до речі розробляєш теорію про одекольон. Але язик твій жахний. Любить багато говорити і саме там, де не потрібно. Саша їде до Глухарівки, а куди бігає перед тим Кренц, цього я не знаю.

— Не сердься, друже. До чорта Сашу, коли я почуваю, що разом із тобою вирушу на відповідальну роботу в село. І саме з тобою, щоб разом працювати і щоб ти переконався, як ти помилився в думці про мене. Хочеш?

Соня нагадала Третячкові його улюблений процес. Вона перетворювалася, набирала привабливого змісту, під вправними руками КСМ.

— Молодця ти, Соню! Одекольонься, шут з тобою, тільки будь же така, як є: хороша, свіжо-комсомольська, життєрадісна.

— Так значить дайош городину й колективізацію, Третячок? Га?

— Дайош, Соню! І городину, і колективізацію, і ліквідацію глітайні, як кляси, і культурну революцію на селі!

— Чекай, чекай, не мітинґуй, Васильку. Ти забуваєш, що в мене це покищо тільки в стадії бажання.

— Ах, так, вірно. Ну, не бійсь. Сьогодні ж доб'ємося, щоб переглянули питання.

Соня бадьоро ступала поряд із Третячком і радісно усміхалася майбутньому, яке вона так чітко розробила в своїй голові.

V

— ... і точка. На цьому, говорю, точка, товариші. Нагодуємо всесоюзну кочергарку й візьмемося здійснювати слова т. Сталіна, що сказав: „До кінця п'ятирічки, колективізація СРСР в основному має бути закінчена“. Комсомол, товариші, повинен написати це на своїх прапорах вогняними літерами і з тим гаслом невідступно боротися з глитаєм.

— Ти, точка, тобі що—регламент не писаний...—не втримався голова зборів, стомившись дзвонити.

Голова зборів дивився на Третячка усміхаючись, а той, вирячивши веселі очі на аудиторію, горів словесним полум'ям, грюкаючи кулаками об стіл.

Аудиторія відповідала буйно-радісним настроєм. Нестримний регіт вибухав довгими громовицями, коли промовець виголошував щось через край узятє, а то й так від переповнення силою вибухав сміх. Цей сміх лився потоками, бився луною під стелею й водоспадом летів униз, заливаючи теплими хвилями радісного Третячка. І чуває Вася, що от-от захлинеться він цією радістю, от-от утопне він у буйних хвилях товариського єднання, що обгорнули його м'якою тепліною й заколисують на своїх гребенях, що от-от зірветься він із свого місця й понесуть його ці могутні хвилі туди, вперед, вперед...

Третячок стримується, кусає губи, хоче закінчити промову, але невідома сила випирає з нього слова, пече ними груди. Щось велике, могутнє розпирає його ковальські м'язисті груди, він не може втриматися від потоку палких слів. Він напружується, бідні очі от-от вискочать із орбіт і покотяться двома світляками по підлозі.

Згадав про очі і зніяковів трохи. На останку кинув громовим голосом:

— Так, братва, значить, дайош картоплю, дайош колективізацію!

— Го-го-го!! Чого там розмузикувати, дайош городину й колективи!

Дзвоник порощав у руці голови зборів, голова хотів щось крикнути, щоб утихомирити, але його самого захопила ця буйно весела юрба й він майже несвідомо тряс дзвоником. Тріпнув ще раз, і дзвоник, одірвавшись від держалки, з глухим докірливим гуркотінням покотився по підлозі.

Знеможений голова сів. І от саме те, що він сів, утихомирило залю. Раптом стало тихо, напружено-урочисто. Голова відразу словажнів, перебіг очима від задньої стіни до передніх лав. Спинився на мить на дзвонику і сухо сказав:

— Товаришу Кренце, подайте дзвоника.

Саша Кренц здригнувся. Автоматично нахилився, взяв дзвоника й поніс голові. Тихо так, поважно ступаючи, дійшов до стола й раптом... спіткнувся на Третячкові. Скwapно поставив дзвоника на столі й сів.

— Хто ще забирає слово?

— Та навіщо! Все ясно!

— Я!

— Ціцерон говоритиме.

— Ціцероне, коротше тільки.

Саша Кренц вийшов на естраду, став біля стола, зідхнув і упершись в стіл руками, почав:

— Товариші, я хочу сказати власне те, що всякий із нас знає, крім надміру гарячих голів. Я хочу сказати, що правильне, в класовому розумінні, розв'язання питань колективізації—це основа основ. Тим то не можна підходити до цього з однією тільки телячею радістю наївного Третячка. Чи досить нам надхненного „дайош“? А, крім нього, ми нічого й не чули від нашого ура-бадьорого Третячка. Наш шановний лідер шапкозакидательної частини комсомолу здається тільки це й засвоїв із комсомольської політики, і отут нас

морочить цим. Отже це піднесення—тільки запоморочення. Люди, що беруться...

— Буза! Буза!!

— Товаришко Малковська, не кричіть.

Малковська змовкла. Саша провадив далі:

— Товариш Сталін нам сказав...

— Чи не згадаєш ти, Кренце, що сказав сьогодні мені ти?—не втерпів Третячок.

Легке дріжання руки, і Саша Кренц опанував себе. Підніс з викликом голову й твердо сказав:

— На наших зборах стало неможливо говорити. Поступаюся місцем перед нашими лідерами.

— Катай далі, Ціцероне! Катай і не вважай!

— Ні, я вважаю за краще дати місце демагогам із бюро. Хай говорять вони, а ми помовчимо до часу.

Саша Кренц із зловісною міною сів на своє місце й незалежно оглядав стихлу залю.

— Товариші! Де тут комсомольська гідність? Де тут...

Довго говорив голова зборів про етику, про самокритику. Але збори так і не розгадали, чого саме замовк Ціцерон. Тільки Третячок раптом відчув, що він вступив у приховану боротьбу з Сашею Кренцем.

Третячок виходив із залі сумний. Соня чекала на дверях.

— Васю, буде боротьба.

— З ким?—незрозуміло запитав.

— З Кренцем.

— Пусте,—якось мрійно сказав Третячок і повернув додому. Соня пішла поруч і щось палко говорила задуманому Васі.

VI

Притиснутий до дверей Саша Кренц стежив за Вірою, що стояла зажурена на пероні, і робив своїми губами зазивні цілункові знаки. Віра махала хусткою й любовно-зажуреними очима пестила його постать.

— Сашо, пиши! У тебе буде стільки нових вражінень...

Сюрчок старшого кондуктора обірвав мову, і Віра аж затулилася від його пронизливого свисту.

— Проклятий сюрчок!—сказав Саша Кренц, почувавши, як він нахабно обірвав останню ниточку, перетягнуту поміж ним і Вірою.

Усередині похолонуло.

Вагон тихо поплив уздовж перона. Віра посунулася в юрбі за ним. Губи її, щось проказували, але звуки не долітали до Кренца. І саме тоді, як вона мала щось крикнути—ударив із вагона хор:

„Никто пути пройденного
У нас не отберет,
Конница Буденного,
Дивизия вперед!“

Сашу опанувала незрозуміла млюсть, а в голові вихрилися останні Вірині слова:

— Якщо ти пертимешся у відчинені двері, то більше як дурня з тебе нічого не буде. Отже уважай: тактика, тактика і ще раз тактика. Коли ворога не можна розбити—потрібна облога.

Ясно. В бою всі засоби хороші. Саша постояв, задумано дивлячись на ще видний вокзал і рушив до вагона.

— Ціцероне задумливий, чи не перестали б ви підігравати Мефістофеля й чи не взяли б ви очі свої в руки, щоб не ступати на ноги?

— Ах пробачте, шановний лідере! Ваші ніжки справді таки зазнали аварії, але в тому ви самі винні. Якщо ви будете такі необачні, як зараз, то, боюсь, що й ваш язик потрапить десь під колесо.

Вася Третячок уже роззявив був рота щоб відповісти, але не встиг. Саша Кренц, ловко підстрибнувши, вхопився за крайки лав і підтягнувшись на м'язох опинився на горішній лаві й ліг. Ліг так, неначе під ним лежав його лютий ворог, а він його давив своїм тілом. Ліг, як лягають у засідках на озброєного ворога.

Унизу гомоніли комсомольці. Десь у кутку хтось заводив пісню. Під Сашиною лавою також почали спі-

вати. Але спів чомусь урвався й чути було як хтось із юрби вдався до Третячка:

— Вася, розкажи щонебудь. Ти добре умієш оповідати.

— Добре, я вам розповім одну історію.

— Кажи, кажи!

— Так слухайте. Жила-була собі родина невідомого походження. А в неї раптом подія: пустунка лелека принесла хлопчика. Такого рожевенького, стрункого, веселого, з чорними віями й блакитними очима. Виростав синок, десь і в школі був. А тут тобі революція. Кинув школу рожевенький синок і пішов на виробництво. Потерся, потерся поміж робітників і пішов до комсомолу. Такий знаєте був стопроцентно-витриманий комсомолец, клепаний на язик і з біса активний. Ну, бюро взяло та й висунуло його на відповідальну роботу. І нічого. Працює парнишка й збори відвідує, членські внески акуратно сплачує. Аж тут, знаєте, село.

— Ну, ну?

— Кажуть, на село треба їхати, копати картоплю, зміцнювати колективізацію. А на селі грязь, немає тротуарів, театру, опери, кіна і дядьки тижнями рук не миють. Та й це ще нічого. Гірше те, що перед цим наш хлопчисько знайшов собі таку чепурненьку жіночку, теж із комсомолок. Знайшов і приліпився до спіднички, як слимачок до трісочки. Приліпився та й сидить, гніздечко впорядковує.

— А тут їхати. Скандал! І надумав тоді хлопчинка запустити арапа. Підходить він до члена бюро КСМ: так і так, мовляв, хочу вчитися, а тут тобі партія та комсомол життя руйнують. Поклопочи!

— Ну, а той?

— А той йому: „Ах ти, каже, — сукин син, симулянт!“ — і так його і так. Побіг наш хлопчина, не пивши.

— А далі?

— А далі самі знаєте. Поїхав таки.

— Не весело, Третячок.

— Ну, як знаєте. Хай он Саша розповість кращої.

— І розповім.

Саша давно вже звів голову з лави й пік очима Третячка. Губи пашіли й з рота видиралося хрипке дихання.

— Так слухайте. Була собі родина. А в тій родині...

— Глухарівка, громадяни! Хто до Глухарівки— пред'явіть свої квитки! Ваш квиток, громадянине!— звернувся кондуктор до Саші.

Саша так і не кінчив своєї казочки. Братва почала збирати свої речі.

VII

Десь іздалеку приплив на кудлатих хмарах жовтень. Дні затуманилися випарами паморозі, задріботіли довгим безнастанним дощем. Тонкі водяні нитки цілими днями звисали з неба на землю й юшіло без кінця-краю. А як ущухав дощ, молочний туман вставав з очеретів і безкраїм сувоєм полотна обгортав вулиці, завулки, городи і луки.

Земля напилася й не приймає води, а одшповується бульбашками в калюжах, по яких бродить дітвора, загартована на погодах.

Тоскно... Туманно... Сіро. Тоскно і тужно шумить очерет понад річкою. Особливо вночі, коли, здається, якась темна сила засіла в ньому й сичить відти лячно, з тугою. Та ще обмокле гайворіння, буває, зірветься й розітне тишу зловісним кряканням.

Саша Кренц лежить у кутку долі на соломі, біля вікна, на якому стоїть гасничка, й читає „Правду“ за минулий тиждень. Голова йому посивіла від крейди, що він її витер на стіні. Утома, нудьга й огида гостюють у нього на стомленому чолі й посмаглих вустах.

— Яка гидота!

Гаврик шпарко зашарудів соломою й обернувся до Кренца.

— Що, „Правда“, чи погода?

І вставши підкрутив гасничку.

— Чомусь наша електрика вередує, чи не попсувалася динамо? Так, що ж все таки, Кренце, на твою

думку гидота: „Правда“, чи погода, ти так і не сказав? Поколотив лампу й прислухався.

— Ба ні, паливо є. Це мабуть у нас лампочку іншого вольтажу.

— Гаврику,—ти непоправний,—крикнув Сьома Шаргородський. Скільки разів я просив тебе не висловлюватися тут індустріальною термінологією, а ти все таки на своєму.

— Яка гидота!

— Що тобі, Ціцероне?—тепло спитав Сьома,—невже хтось брудними ногами на губи став, що ти так покритив їх.

— Яка гидота!—показав Саша Кренц свій палець Сьомі.

— Бачу. Палець...

Саша мазнув пальцем Сьому по руці. У того лишилася чорна смужка.

— Саса! Це ж сажа!

— У носі...—зловісно прошепів Саша Кренц.

— Це не погано. Це значить, що твій орган дихання править усім нам за вентилятора й фільтра. Ми це відзначимо в протоколі про винаходи.

Саша криво посміхнувся.

— Розумного в цьому мало, Шаргородський. Сажа осідає на легені, а від цього може початися процесик... знаєш... такий процесик, що потім просто...

— Ясно. Завтра ж потурбуюся, щоб добули тобі протигаза, і легені твої будуть урятовані... Ех, ти... мамій.

— Яка гидота!.. Жах один... шепотів Саша Кренц.

Він одвернувся від хлопців і хвильку помовчав. А далі болізним голосом вів далі.

— Як знаєте, братва, а я... я тут ночувати не буду. Це нахабство; живих людей заперли в якийсь барліг, дали замість постелі по оберемку соломи, навіть води немає, а якісь помиї. І це зветься прийняли. Ні, я цього не терпітиму! Самі полягали на чистих постелях, у сухих хатах, а ми тут лежимо, як свині, нюхаємо газовий дим, мокнемо під зливою із стелі, а завтра на роботу...

Саша говорив це вже сидячи. Він похапці натягав свої чоботи, довершуючи промову.

— Зараз же ходім до голови колгоспу. Хай дає місце де спати, а то не підемо робити. Ми їм не раби, ми приїхали...

— Щоб вони нас цілували? Так по-твоєму виходить? Тебе, ваше комсомольське благородіє, замість ікони поставити та поклонятися тобі? Га?

— Це демагогія! Я не дозволю...

— А я дозволю!—металем ударив голос Сьоми Шаргородського. Чуєш ти, комсомольське благородіє? Я дозволяю собі сказати, що ти—тріпло! Ти ще зранку завів цієї жалісної: то тобі земля мокра—суши її тобі, то тобі важка лопата,—хай тягають її за тобою, то тобі обід поганий,—випишуй тобі з ресторану. А наймити тут як живуть?

— У наймитів умова...

— Ах, так, ти не склав з ними умови, що ти приїжджаєш сюди виконувати завдання партії?! Так до профспілки йди.

Сьома глянув на Сашу Кренца... Власне не глянув, а Сьома Шаргородський ударив його своїм поглядом, як б'ють щось гидке—рвучко, швидко.

— Ти, безхребетне єство, що ти базікаєш про наймитів! За умовою так мамалига смачніша? А ти, що прийшов тут робити: на перинах спати, чи Донбасові городину добувати?

— Сьомо, кинь!

Шаргородський шпарко обернувся. Проти нього крутилися блискучі очі Третячка.

— Васю, не заважай. Немає вже сили терпіти. Ти тільки послухай: за умовою, так спати на соломі м'яко, а без умови—твердо; за умовою земля суха, а без умови—мокра, картоплі вибирати не можна. Та доки ж слухати це нидіння!

— Демагогія! Демагогія і дикунство! Примітивне дикунство, проповідь бруду і некультурности, проповідь соціального здичавіння, варварство—ганебна спадщина минулого,—все це промовляє твоїми устами, Шар-

городський. Так, так, твій ентузіазм, що сяє на твоїй немитій пиці, це атавістичний пережиток троглодитства, це рецедив смаків твоїх зануджених предків, заїдених вошами попередників. Твої слова—це слова ворога, нашого клясового ворога, що повстає проти культурних умов праці. Ти візьми до уваги, розумнику, що сказав товариш Сталін на XVI з'їзді партії про працю, як подвиг, як героїзм, а не працю-рабство. Ленін колись казав...

— Годі!!!—гримнув Третячок.

Саша Кренц проковтнув решту своєї промови.

— Годі, говорю тобі, перебріхувати Сталіна і Леніна. Годі, шарманко дрібно-буржуазного старця. Сталін дійсно говорив про працю, як справу честі, про працю, як подвиг. Всі вожді пролетаріату говорять про піднесення культури праці. Це так. Але Сталін говорив про конкретну працю, конкретного нашого робітника на конкретному нашому підприємстві, залишеному нам у спадок від царату. І казав, що й у цих умовах, у цих тяжких умовах, наша робітнича кляса виявила героїзм, дала зразки справді соціалістичної праці, саможертвовного ентузіазму. А відси висновок, що коли техніка наша піднесеться ще вище—праця буде ще продуктивніша. Ось що! Так і на селі. Ми працюємо тут ще в умовах майже капіталістичної методи господарювання, технічно відсталого господарства, і наше завдання—дати саме тут зразки соціалістичної праці, саме в цих умовах, щоб піднести ентузіазм колгоспника на перебудову цих варварських умов. Ми мусимо піднести трудову дисципліну серед колгоспівської маси, довести їм, що невихід на роботу саме тепер—це вода на куркулівський млин, це підрив соціалістичного будівництва, бо Донбас не матиме години. Донбас, важка промисловість за ним, тобто те, що веде перед у будівництві соціалізму,—залишається без харчів. А ти що говориш? Ти пропонуєш саботувати завдання партії!

— Я з тобою не хочу сперечатися.

— Не хочеш! Так я хочу. Шаргородський хоче. Комсомол наш хоче з тобою сперечатися, саботажнику ти

правий. Сьома правду каже—немає сил. У мене також немає сили.

Третячок перевів дух.

— Спати погано? А чому ти не пішов до колгоспника в хату, до бідняка, середняка, щоб побувати в нього в хаті й занести туди шматочок нашого заводу. „Вошей боюся“? Бідняцьких вошей страшно, а куркульської ідеології ні?

Саша Кренц вискочив із хати й провалився в нічну пітьму. У хаті запанувала тиша.

— От що, братва,—обвів очима хату Третячок.—Я умовився з головою колгоспу, щоб розподілити вас по колгоспівських хатах. Ось вам записки, ідіть. Тільки, щоб були реальні наслідки вашого перебування там, —завтра вихід на роботу колгоспників має збільшитися.

Третячок вийняв папірці й почав сортувати.

— Наше завдання—не тільки картопля, а й організація колгоспного виробництва, організація праці в колгоспах.

— Правильно, Третячок!

Просто в вічі дивилася йому Соня Малковська. Дивилася—мов свічка горіла перед ним.

— Давай, Васильку. У тебе геніяльна голова,—це кажу тобі я, Шаргородський, у якого ти видрав з горла цілу промову.

VIII

Земля мокра—вода виступає. Нога глибоко грузне в розпушену землю й витягається відти з кем'яхом багна. Підкопаний кущ картоплі, чомусь подібний стає до гноянки, в яку ось маєш заглиблювати свої руки. Незвична спина ломить болем, а випари вранішні заступають очі, б'є терпкий дух із прогноєної землі.

Тихо зрання на плянтації. Зо сну кожний їжить на вогкому вітрі степу. Тільки під обіди, як блиснуло сонце й зігріло повітря—легше зідхнула братва.

— Ну от Третячок і полегшало. Якось аж веселіше стало та й видно, що ти робиш. А то просто нудьга заїла.

Гаврик сперся на лопату й почав крутити з махри цигарку.

— Да, братухо, сільська індустрія теж не мед. У мене, Гаврусю, просто спина правцем стала від цієї лопати. Проте я маю два втішні факти: перший—щодень більше вагонів відряджають на Донбас городини, а другий—сьогодні із 600 колгоспників вийшло на роботу 211, а вчора було тільки 79. Отже наша комса допомогла.

— Факт. І за цей факт я б поцілував тебе, Васильку, та ти вже тиждень, як не мився. Я також маю два факти: моя бригада розпочала соціалістичне змагання з колгоспниками. І вже маєш: колгоспники ще до сніданку заявили, що таких чортів не бачили...

— Молодці, братва!

— Чекай, Васильку. Це тільки перший факт. Другий трохи сумніший: місцевий осередок має відомості, що куркулі збираються вчинити також два факти.

Васині очі тепер не бігали, бо й він чув дещо. Третьчок спитав:

— Які факти?

— Ось які: перший—потрощити тобі, мені й усім нам ребра, а другий—гірший. У сусідньому селі цієї ночі вбито голову сільради—комуніста—й підпалено на полі колгоспівську солому... Цей другий факт вони хочуть учинити й з нами, і з цього приводу вже п'ють вино.

— Ну?

— Ну?

— Що далі?

— У тебе, Васильку, часом буває затемнення. Ясно, що треба щось робити.

— Лідери, ви чули?

— Ні, Ціцероне. Кажи.

— Без демагогії. Справа серйозна. Куркульня готується...

— Що робити? Смажити нас? То ти не турбуйся. Сьогодні п'ятниця й богобоязливі куркулі скоромитися тобою не захочуть.

Саша Кренц кипів. Румянець вигравав на його ли-
цях й очі пашіли глибокою зненавистю. Він мов з ви-
кликом оглядав усю плянтацію.

— Я вимагаю...

— Викликати артилерію, кінноту, панцерники? Так?

Саша крутнувся на місці й пильно оглянув плян-
тацію, де, згинаючись, працювало з двіста комсомольців.
Хвильку подумав і стрімголов метнувся до гуртку, крик-
нувши:

— Беру ініціативу на себе й скликаю збори... екст-
ренні.

Саша не зробив і десятиох стрибків, як дужа
рука Третячкова стисла його плече, а придушений го-
лос зашипів мов пара, що виривається з казана.

— Слухай, Кренце, я давно казав, що ти страхопо-
лох і панікер. Іди копай картоплю й придерж свій язик.
Увечері будуть збори й там ми поговоримо.

Кренц дивився в вічі Третячкові. Ні, не дивився,
він пропікав його, як випікають смертельну виразку
на тілі, або свердлять скелю, щоб закласти під неї ди-
наміт.

— Кренце, ти будеш відповідати перед бюро, якщо
ти мене не послухаєш.

Саша повернувся й почвалав до свого місця. Пішов
прибито, трохи хитаючись, мов сп'янів. Пішов сліпо, як
ідуть люди, що марно витратили останню кулю на лю-
того, непримиренного ворога, якого більше може й не
зустрінуть.

Третячок подивився вслід і загнав свою лопату під
кущ картоплі. Кущ випинався над землею, як болячка,
що от-от має прорвати. Вивернув кущ і високо заніс
лопату, запускаючи її під другий.

Гаврик подивився, подивився й раптом заспівав:

Мы красные кавалеристы
И про нас...

Плянтація вибухла співом. А кукурудза акомпанувала
нескошеним бадиллям бравурній мелодії бойового
маршу.

Ув обіди, як жовтневе сонце віддавало останнє тепло, ллючи його на відслонені голови і спини комси, що сиділа за довгим столом, Гаврик голічерева на столі проти сонця замріяно дивився в небо й мирно усміхався до чогось невідомого. А Третячок, і собі, поринувши у мрії, гладив любовно Гаврикового чуба. Довкола різнобарвний гурт комсомольців розважався, кому як до вподоби. Шаргородський поважно вчитував останні сільські новини з виїзної газети. Настрій мрійливий, як те поле, що парує після дощу й жене вгору озимину.

— У мене ідея, братва! Хай голова колгоспу розповість нам про свою артіль. А то ми так і повернемося відси, нічого не взнавши про колгоспне село.

Третячок немов прокинувся:

— Правильно! Давайте, хлопці, сюди голову.

Голова сільсько-господарської артілі став у гурті.

— Товаришу голова, розкажіть нам про ваш колгосп.

Двадцяти-п'ятитисячник Марохінін оглянув гурт і поволі сів.

— Діло, товариші. Слухайте.

Задумано хвиськав він кукурудзяною бадиліною й за кожним помахом клав мазок на широке полотно боротьби за колгосп, боротьби із темрявою й забобонами, жорстокої клясової боротьби. Багата історія колгоспу, багата на факти живої, яскравої боротьби, у прості слова вкладена—слалася м'яко, зрозуміло.

Саша Кренц позіхнув і непомітно вислизнув із гурту. Одійшов за гони й повернув у кукурудзяний ліс. Кукурудза шуміла млосним шумом і віяла чимось задуманим, далеким від розповіді, чимсь таким, від чого щеміло в грудях, лоскотало нерви й туманило голову.

Витяг з кишені листа й поволі розгорнув. Чорні крапочки на білому полі розсипалися в знайомому порядку й замилювали зір, зашуміли до нього піснею на диво схожою з шелестом кукурудзяного бадилля.

Саша Кренц задумався. Вдивлявся в літери, прислухався до кукурудзи, до своїх думок і почувань.

Тріпнув довгим чубом і почав читати:

„Любий мій хлопчику! Милий і дорогий Сашук!
Ти пишеш мені, золотко, що тобі тяжко...

Саша уголос сказав „тяжко“ і прислухався: з яких неприємних і боляче знаних звуків складається це прокляте слово. „Тяжко“—це слово через історію, через прадідів дійшло до нас. Це слово викуване віками рабства й насильства, де не було моєї, твоєї волі, а панував примус. А зараз? Зараз мені теж тяжко. Мені тяжко, бо мене приковано до нелюбої роботи, бо так хоче Третячок, Гаврик Шаргородський...

Саша скрипнув зубами і читав далі:

... ти пишеш, що Третячки із своїм диким ентузіазмом загоняють тебе в могилу. Борись! Третячки не такі вже й страшні, якщо прикласти до цього зусиль. А головне, не залишайся на колективізацію. Використай усі способи, щоб бути вдома, вдвох...

Крапки. Милі, любі крапки. Вас ставила рука, що її оксамитову м'якість я відчуваю на собі зараз, рука, що так голубить, так ніжно пестить мене, коли я повертаюсь додому. Ці тоненькі лінії літер пахучі, як тепла постеля побризкана одекольоном. А ці слова, ніжні, приємні, запашні слова—повні тихого спокою.

Замріяний Саша читав далі:

„Милий мій! Я занудилася без тебе. Ось уже місяць, як я сама, як не чую твого голосу, не відчуваю твоїх пестоців. Місяць!.. Ти уявляєш, що то є для мене, що звикла тебе бачити щодня, щодня біля себе.

Однак, я тішу себе, що ти швидко прибудеш до свого гніздечка, до свого милого затишку. А за цей час яких тут новин! Сеня й Галя очі витріщать (навмисне їх не запрошую досі), як побачать нашу кімнату. Я купила велику картину й повісила її над ліжком; це груші й яблука висипані з кошика. Купила килимок до ліжка. До речі про ліжко; я

купила в церобкоопі нове, замість нашої каліки. Знов до речі, я уже на праці, маю 50 карбованців. Ти 80, я 50,—можна жити. Купила я нічний столик, матимеш де класти годинника.

Любий Сашук! Як бачиш я часу не марнувала. Гніздечка нашого не пізнаєш.

Милий! У нас, в країні, все на контрольні цифри, на завдання. Я ставлю собі завдання, вкладаю свій промфінплян, і оголошую себе ударницею... Ти пишеш „цілую тебе 1000 разів“. Я висуваю зустрічний промфінплян — 1.000.000 поцілунків моему славному хлопчикові Саші! Безліч днів і ночей носолоди в моему, нашом у, затишку.

До речі, я купила панчішки (покищо шовкові, на фільдеперс не стало асигновань).

Приїзди. Чекаю на тебе із своїм промфінпляном.

Твоя навіки Віра“.

Саша опустив руку з листом і вслухався в шум кукурудзи. Кукурудза чи ні? Чи її голос; милий пустотливий, замріяний, палкий...

Мрійно заплющив очі. Вогняний мільйон пік мозок розпеченими літерами, дражнив нерви гострими уколами, клично, манливо дивився з кутків його тихої, милої кімнати, вщерть наповненої пестощами й радістю.

Підвівся. Задуманий. Мрійний.

Кукурудза шуміла, вигинаючись під легеньким вітром.

Х

Завідувач городу взяв слово. Він пом'явся трохи, ватагся разів зо два перед тим як почати й поправивши хто й зна навіщо шапку, туго зашморгував пояса на олстовці. Нехотя став перед зборами й нехотя сказав перше „товариші“. Але далі, як дійшов до цифер, виведених на клапті паперу, пожвавішав й майже підстрибуючи переходив з одного кутка хати до другого.

—... на сьогодні бригада Третьячка, товариша Третьяка, перевершила всіх. На сьогоднішній день ми маємо,—

говорив він вичитаною мовою промовців,—300 процентів виконання завдання. Вобшом треба сказати, що товариш Третячок утер носа не тільки своїм комсомольцям, але й нашого брата, звиклого до цього, за пояс заткнув, а сам і не чмихне. Тож і про інших можна сказати... Та й вобшом комсомольці роблять добре. Так я й на партосередку сказав.

— Правильно!—схвалив бородатий колгоспник.— Після Третячка хоч на ситі перевівай землю, жадної картоплини не знайдеш. А от інші:

— І про інших скажу,—усміхнувся доповідач.— Воно може й не годиться про гостей так виражатися, а однак скажу, що є чорт зна що, а не комсомольці. Є такі бригади, що ледве тягнуть, а тільки що скажи—криком криє. А перевір його—половина картоплі на полі. А воно ж гроші, воно ж та картопля—прибуток, річний баланс артілі. От тоді й балансуй...

Промовець уже зовсім посміливішав і почав докладно описувати, як та з чого складається колгоспівський баянс і що значить, коли на полі лишається картопля. Кожну ж свою думку закінчував тим, що, мовляв, про гостей і не годилося б воно так говорити.

Соня Малковська не втрималася:

— Ви, товаришу, коротше б. Нам цікаво знати, чия то бригада таке робить?

Промовець і сам визнав, що треба б коротше, та от біда: загубив десь, чи не взяв з собою, табеля. Не згадає зараз, як його звуть, отого самого, що стоїть на межі з індивідуальним. Малковська взяла слово.

— Товариші! Я питаю, чого ми сюди приїхали—допомагати, чи зривати постачання городини? Я питаю, чого ми сюди приїхали, дати приклад соціалістичного ставлення до праці, чи дискредитувати комсомол? Я питаю....

— Та що ти все „питаю“ та „питаю“! Ти сама скажи, чого приїхали, коли взяла слово.

Соня Малковська не висока на зріст. Їй трудно бачити того, хто це з задньої лави квапить її. І вона стає навщпиньки, щоб заглянути далі, в повну комсомоль-

ців залю. І от Соня Малковська дістала своїм бистрим оком того, кого їй треба. Дістала його, начепила на саме вістря гострого погляду. Закрився ковніром пальта, спустив голову ще нижче, пригнувся поміж товаришів, знітився. Соня Малковська вимовляла далі повільно, з притиском:

— Я скажу. Скажу, товаришу, і саме те, що отут треба сказати. Я скажу, що так може працювати тільки той, хто навмисне хоче нас дискредитувати перед селянами-колгоспниками й зробити з нас куркульських спільників. Це, товариші, політичний зрив, це правий ухил на практиці, бо ця практика допомагає куркулям агітувати проти колективізації. Показуючи, як такий „робітник“ працює, куркуль казатиме: „дивіться, люди добрі, от як працює робітник, от як він нам допомагає“. А „люди добрі“ підхоплять те й рознесуть по всій околиці. Отже нам таких гнати треба! Я скінчила.

— Дайте слова.

— Говори, говори, Третячок!

Третячок став, як укопався в землю.

— Я коротко.

Цурка більше не скручивала скроні й очі твердо дивилися з-під густих брів просто перед себе.

— Ми дарма послали завідувача городу по табель. Підривники серед нас, тільки бояться показати своє лице.

— Ім'я!

— Ім'я-я! Ім'я!!

Третячок проколов поглядом тишу, вкутану махорчаним димом. Проколов, ніби вперся в щось тверде. Вперся й напружився, щоб колоти далі. А, помисливши, лишив гостре лезо свого погляду в тому предметі, що на нього наткнувся.

— Ти!—тихо сказав Третячок.—Це ти, товаришу Кренце! Це ти п'ятдесят відсотків картоплі лишаєш у грядці, віднімаючи їх у шахтарів. Це ти даєш до рук куркульні козир агітувати проти колективів, бо там, мовляв, „все одно переводять тільки добро, набираючи босячні на роботу“. Ну, що, задоволений?

Як два вогні горіли широко розплющені очі. Збори затишли, причаїлися...

— Так...

Усі оглянулися на бородатого колгоспника з недавня члена партії-наймита. Він щось думав, напружено натискаючи на свій негнучкий, зашкарублий, як і його зігнуті в роботі пальці, мозок.

— Так... Це ти, товаришу, правильно сказав. Вірно... Так воно і є, куркульня бачила, що ми партачим, та й каже: „Оце так смикачка робочого з селянами. Їсти чортові сини вміють, а тут тільки, звиняйте“...

Бородатий колгоспник не закінчив своєї думки.

— Ганьба! Ганьба!

— Записати в резолюцію й передати матеріял до виїзної редакції.

Голова зборів запропонував скласти комісію з трьох чоловіка: Малковської, Шаргородського і завідувача городу, щоб склала резолюцію, а зборам запропонував перейти до другого питання.

Комісія засіла в кутку складати резолюцію. Збори знову затишли. Затишли так, наче сталося якесь несподіване нещастя. Голова й сам споважнів, насупив брови, пригладив волосся й тихим голосом проказав:

— Ви вже знаєте, про що я говоритиму. Отже коротко даю пропозицію: куркульня знахабніла не на жарт. Тільки вчора убито голову сільради—комуніста, в сусідньому селі. На цю ніч куркулі нашого села готуються до терористичного акту: хочуть побити робітників, що приїхали з міста, особливо комсомольців, і спалити колгосп. Пропоную: цієї ночі виставити варту біля колгоспівських скирт, комор, стаєнь та корівників. Берегти авто.

Павза.

— Хто візьме слово?

Довга, важка, як оливо, павза звисла із стелі на численні голови присутніх. Всім було ясно і якимось ніхто не наважувався додати щось до пропозиції.

Третячок підвівся й пройшов уперед.

Став спокійно й навіть усміхнувся.

— Немає тут чого говорити, пропозиція правильна. Пропоную від себе тут же розподілити, хто де вартуватиме, виділити керівників і зразу ж на місця.

Вузол розмотався відразу. Всім стало легко й зрозуміло. Всі разом видихнули з грудей застоєне повітря й засовалися на місцях. Обмінювалися думками й пропонували дещо від себе. Голова більше нічого не питав, а поспішаючись записував щось собі в книжечку.

Соня Малковська вийшла наперед. Стала, вся червона, перед зборами й дзвінко кинула в повітря:

— Товариші, ворог дає нам бій. Це його остання спроба. І наше діло зробити, щоб ця спроба справді була останньою. Використаймо його зброю проти нього: завтра ж організуємо збори бідноти й на цих зборах викриємо куркульські заміри, щоб назавжди ліквідувати його в цім селі.

— Правильно!

— Молодця, Соню!

Третячок уперше дивився на Соню з такою повагою. Навіть очі його не крутилися, а світилися тихим блиском, замиловано.

Збори зашуміли, утративши вже стрижень інтересу; і на всі лади обговорювали майбутні збори—перші збори з селянами за весь час перебування на селі,—майбутній справжній клясовий бій,—і схвильовано гойдалися в залі, потикаючись то в один кінець кімнати, то в другий.

Голова відкликав на бік Третячка й сказав:

— Гуртуй бригади по двадцять чоловіка, а я зараз вернуся.

Третячок кивнув головою і, повернувшись до зборів, гукнув:

— Товариші-і!

XI

Жовтнева ніч оповила заснуле село непроглядними туманами. Дрібненький дощик сік, сичав безнастанно, уїдливо. А очерет так тоскно й журно шумів над річ-

кою. Як де й блимне вогник, то зразу згасне, ніби вто-
питься в неосяжному темному просторі.

Третячок сидить на лаві й прив'язує до ніг калюші, збираючися на варту. Аджеж умовились: за півгодини всім бути біля сельбуду. Третячок квапиться упоратись з „амуніцією“.

Останній вузол зав'язано. Третячок пробує, чи не злетить калюша й трусить ногою. Ні, добре держиться. Третячок стріпує обома ногами по черзі й, накинувши пальто, виходить із хати.

Темно. Тоскно. Вогко. Очерет шумить, мов тужить за кимсь, сичить безнастанний дощ, уїдаючися в одержу. Земля липне до ніг, ляпає, одриваючися на дорогу. Ступати трудно. Третячок напружує всі сили, щоб не спізнитися на сходку. Калюші на каблуках голосно хляпають. Третячок прислухався, чи не обірвався мотузок. Ні, наче держиться. Іде далі.

— Ах, чорт, коли б не загубити останні калюші,—
виривається в нього.

— Мабуть загубиш.

Третячок став. І коли б хтось побачив його очі, то сказав би, що вони ще ніколи не виявляли такого здивовання. Вони крутилися незбагнено швидко, але Третячок на те не вважав. У голові перш за все майнуло: „Чи не хворий, буває?“, а потім: „Невже починається“? Став.

— Мабуть, загубиш калюші, лідере...

Придивився. Біля тину прилипла якась чорна тінь. Третячок рвучко обернувся до неї.

— Хто це?

— Не важно...—прошипіла тінь.—Тільки, чуєш, лідере, калюші ти погубиш, якщо під'їдатимеш людей.

Блискуча смужка жовтявого світла вирвалася з рукава Третячкового пальта й лизнула темну постать. На мить, на коротку мить, вималювалося жовте лице, з посинілими губами, дуже подібне до Кренцевого і провалилось крізь тин у город. Третячок так і не розібрав, хто то був. Аж злість узяла на самого себе й він голосно вилаявся.

Пішов далі.

У темному сельбуді вже метушилися мов тіні люди. Третячок підійшов до гурту:

— Усі вже?

— Усі.

Почав лаштувати свої два десятки. Гурт ділився на групи. Третячок учетверте перевіряв свій склад і знову запитував:

— Що за чорт, та кого ж ще немає?

І знову лічив. З дев'ятнадцятьох було тільки вісімнадцять.

— Хлопці, кого ж ще немає?

— Адресата ось цього листа.

Придивилися. Соня Малковська, підперезана поверх пальта поясом і в венцераді з лантуха, стояла перед ними й тикала до рук Третячкові листа. Третячок узяв нічого не розуміючи.

— Що за лист?

— Читай. Це загубив мій сусіда, як збирався... за-спішив. Я зайшла до нього, щоб разом сюди, а хазяїн передає мені листа: „ось,—каже,—тільки від нього й залишилося“. Я взяла й сюди.

Жовтява смужка світла з рукава Третячкового пальта впала на розсипані рядки по білому полю і очі застигли на дрібному розгонистому письмі.

„Любий хлопчику...“

— Ні чорта не розумію... прошепотів Третячок.

А згодом додав:

— Здається ясно... Так, ясно, це до Кренца.

Лист дочитано до кінця. Третячок підвів голову й задумано прошепотів:

— Затишок... килимок... картини... не залишайся на колективізацію... Контрольні цифри міщанства... Пром-фінплян обивателя... І це комсомолець?

— Зім'ятий аркушик упав і покотився за вітром. Соня Малковська погналася й наздогнавши взяла, згорнула й заховала в кишеню.

Настрій трохи підупав. Соня Малковська підійшла до Третячка:

— У тебе, здається, не вистачає людей?

— Так, одного немає.

Третячок подивився їй у очі й мабуть щось там побачив, бо щиро, палко потис їй руку.

— Ти підеш до скирт у поле. Ти теж контрольна цифра, Соню... наша... комсомольська... Йди.

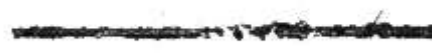
Кивнула головою й пішла до гурту.

Чорні тіні посунули скрізь по селу, по полю, навперейми ворогові й потонули в густій чорній пітьмі. Соня пішла разом із іншими.

.....
Як сходило сонце, його перші зустріли здивовані очі Соні Малковської.

— От і ніч минула. Мабуть скоро вже прийдуть знімати варту.

І, витягши з кишені невеличке дзеркальце, Соня Малковська поправила зачіску.

КОНСУЛЬТАЦІЙНЕ БЮРО ДЛЯ ПИСЬМЕННИКІВ-ПОЧАТКІВЦІВ ПРИ ВИДАВНИЦТВІ „ЛІМ“

Щоб допомогти письменникові-початківцю, з 8-го травня ц/р. при Державному Видавництві „Література і Мистецтво“ утворилося Консультаційне бюро.

Консультаційне бюро консультує письменників з таких питань:

1. Поточна політика комуністичної партії і Рад-влади.

2. Політика партії в галузі літератури і мистецтва та вимоги, що їх ставить до літератури реконструкційна доба, питання теорії та історії літератури, критики.

3. Основні засади марксизму-ленінізму, філософії та історії класової боротьби.

Консбюро провадить свою роботу такими способами:

1. Усна консультація.

2. Заочна консультація.

3. Організація літературних диспутів, лекцій, доповідів з письменниками-початківцями.

Консбюро має в своїй системі консультантів з таких галузей літератури та науки:

1. Поезія.

2. Нарис.

3. Проза.

4. Критика.

5. Мова.

6. Філософія.

7. Історія класової боротьби.

Приймальні дні: що 2, 8, 12, 18, 22, 28 числа від 6 до 8 години вечора.

Адреса: Харків, вул. Вільної Академії № 5. Державне Видавництво „Література і Мистецтво“.

На конвертах просимо зазначати „для Консбюра“.

ПЕРЕВІРЕНО

012 РІК